

Heikki Turkka ja
Julia Saarholm

Laste ja noorte konfliktid

KÄSIRAAMAT
KEERULISTE
VASTUOLUDE
LAHENDAMISEKS

Heikki Turkka ja Julia Saarholm

Laste ja noorte konfliktid

KÄSIRAAMAT
KEERULISTE
VASTUOLUDE
LAHENDAMISEKS

2023

Originaali tiitel: Lasten ja nuorten konfliktit
OPAS HAASTAVIEN RISTIRIITOJEN RATKAISEMISEEN
Originaali kirjastaja: PS-kustannus
PL 303, 40101 Jyväskylä
www.ps-kustannus.fi

Trükkinud: Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2021
Soomekeelse väljaande autoriõigused: ©Tekijät ja PS-kustannus

Originaali ISBN 978-952-370-172-4

Tõlkija: Ann Tamme
Toimetaja: Laidi Surva
Keeletoimetaja: Nele Otto-Luts
Kujundanud: Merike Sääs

Autoriõigused: ©Atlex ja autorid 2023. Kõik õigused kaitstud.
ISBN 978-9916-620-23-6
Raamat ilmub koostöös Justiitsministeeriumiga

atlex

Kirjastus Atlex
Kivi 23
51009 Tartu
Tel 734 9099
Faks 734 8915
atlex@atlex.ee
www.atlex.ee

SISUKORD

Eessõna	5
Tänuõnad	7
Saateks <i>Dave Snowden</i>	9
Sissejuhatus	12

1. OSA

Komplekssed konfliktid

Laste ja noorte konflikte mõjutavad tegurid	18
Kasvukeskkond ja teised taustategurid	19
Grupikäitumine konfliktide taustal	33
Sotsiaalmeedia oluline mõju konfliktide tekkele	36
Rassism ja puudulik võrdõiguslikkus	41
Kompleksus ja eraldiseisvad struktuurid	46
Kas konflikt on kompleksne või keeruline?	46
Koolikiusamise kompleksus	50
Konfliktidega seonduvate lugude mitu palet	61
Grupinähtuste salakavalad mõjud	63
Struktuuride vahele kaduvad konfliktid	68

2. OSA

Konfliktilahenduse hübriidmudel

Konfliktilahenduse lähtekohad komplekssetes olukordades	80
Konfliktilahenduse individuaalsed etapid	81
Usaldava suhte loomine ja dialoog	83
Kriisijuhtimine ja teabevahetus	91
Protsessijuhi identiteedi muutused	94
Lepituse kui konfliktilahenduse osa	96
Lepituse ohud	104
Kriisitöö sensitiivne etapp	110
Teade konflikti kohta ja protsessijuhtimise alustamine	111
Spetsialistide tähelepanekud	116
Kriisiabi	117
Dialoogiline analüüsimis- ja katsetamisetapp	121
Lahendusviiside katsetamine	129

Näiteid katsetustest	134
Toimivate lahenduste kasutuselevõtt	136
Reflektiivse hindamise ja seire etapp	138
Võrgustike toetamine	138
Olukorra jälgimine ja hindamine	139
Tegevuse strateegia läbivaatamine	148
Olukorra jälgimine ja tegevuste analüüs	148
Refleksioon, loo kirjutamine ja õppimine	149

3. OSA

Ideid teenuste süsteemi arendamiseks

Ennetav, riske maandav ja korrigeeriv töö	155
Parimad praktikad ja ennetustöö	157
Head praktikad ja riskide ennetamine	168
Korrigeeriv ja taastav tegevus	171
Laiendatud vahendamine	174
Teenustevaheliste üleminekuvalade tähenduse mõistmine	179
Keele- ja kultuurivähemuste arvestamine konfliktide lahendamisel	181
Vanemluse tähendus ja multikultuursed konfliktid	183
Tõlkimine, koostöö ja vahetu suhtlus	184
Kangelase mängimisest professionaalse koostööni	186
Oskusteabe edastamine teise riiki: vastastikusest inspiratsioonist kantud koostöö <i>Laidi Surva</i>	189
Cynefin-mõttemudel pideva arengu pidepunktina <i>Timo Linnossuo ja Joonas Laine</i>	193
Cynefin-mõttemudeli tutvustus	193
<i>Sensemaking</i> – olukorra ja keskkonna mõistmine.....	196
Üleminekud ühelt Cynefini alalt teisele – liminaalsed alad	199
Kriiside ja konfliktide lahendusmudelid Cynefin-raamistikus	200
Kriiside teke	202
Konfliktide lahendamine kui õpiprotsess	203
Cynefini liminaalsed alad ja kontroll	205
Autorid	208

Eessõna

Politsei, kooli, lastekaitse ja noortetöö esindajad ning noorte hooldajad küsivad meilt sageli nõu ja abi, kuidas noortega seotud keerulisi konflikte kiiresti lahendada. Aus vastus on, et pikaajalised ja rasked konfliktid lahenevad vähehaaval alles olukorraga tutvumise, sihikindluse, siira huvi, kogemustel põhineva intuitsiooni, ajaressursi tagamise ning eri spetsialistide lahenduskäiku kaasamise teel. Konflikti lahenduseni on võimalik jõuda ka katsetamise teel, kogemata ja ebakindlaid olukordi taludes. Usume siiralt, et iga olukord võib muutuda lausa väljapääsmatust ummikseisust keeruliseks olukorraks, mis hoolika analüüsimise ja arutelude tulemusel lõpuks laheneb.

See raamat on mõeldud kõikidele noortega töötavatele eri valdkondade esindajatele, kes vajavad vahendeid ja abi keeruliste konfliktide, probleemide ja olukordade lahendamisel. See pakub neile ja noortega kokku puutuvatele täiskasvanutele tööriistu ning liigendusmudeli esmapilgul lahendusvõimaluseta konfliktide lahendamiseks. Raamatu alus on autorite kokku liidetult enam kui 40-aastane, mitmeid valdkondi ühendav töökogemus noortega, keda on raske armastada, ning nende peredega. Autorid tegutsevad oma põhitööna mittetulundusühingus Aseman Lapset ry ning ettevõtjatena Edusignaali Oy-s koostöös kohalike riigiasutuste spetsialistide ja eri valdkondade ekspertidega probleemide tõttu kuritegelikule teele sattunud noortega ja nendevaheliste konfliktide lahendamisega nii Soomes kui ka Eestis.

Nendesse tööaastatesse mahub väga eripalgelisi ja mitmete põhjuste tulemusel saavutatud õnnelikke lõpplahendusi, ebaõnnestunud lahendustest õppimist, rohkesti dialoogi ja refleksiooni konfliktiosalistele, kolleegide ning eri valdkondades tegutsevate koostööpartneritega. Raamatusse on koondatud omandatud teadmised eesmärgiga anda terviklik ülevaade keeruliseks tunnistatud konfliktidest ja tutvustada võimalusi nende lahendamiseks. Iga hästi lahendatud konflikt toetab noorte emotsionaalsete oskuste arengut, vastutuse võtmist ja ühiskonnas toimetulekuks vajalike oskuste omandamist, vähendades seeläbi uute väärtegade toimepanemise tõenäosust. Iga konflikti taga on palju eri lugusid, seisukohti ja tohutul hulgal tundeid. Konfliktide lahenda-

miseks ei ole olemas patenteeritud lahendusviisi, iga üksikjuhtumiga peab põhjalikult tutvuma ja kujundama välja just konkreetse konflikti lahendamiseks sobivad viisid. Lahenduseni jõudnud konfliktid annavad rohkesti võimalusi eluliste oskuste omandamiseks.

Raamat sisaldab tegelike juhtumite põhjal koostatud anonümiseeritud protsessikirjeldusi ja lugusid, mis loovad ettekujutuse sellest, kuidas konkreetsele olukorrale läheneda ja millest konflikti lahendamisel alustada. Autorite praegusel töökohal mittetulundusühingu Aseman Lapset ry tänavalepituse, K-0- ja Pasila-projekti raames tekib pidevalt kokkupuuteid pikaajaliste koolikiusamisjuhtumitega kaasneva füüsilise ja vaimse vägivalla ilmingute, noorte korduvate väär- ja kuritegude, peredes ja omavahelistes suhetes toime pandud lähisuhtevägivalla ning teiste noori puudutavate nähtustega. Neil kogemustel on negatiivne mõju laste psüühilisele arengule, nende vanemate ja hooldajate igapäevaelule, kooli- ja noortetöoga tegelevate asutuste töötajate toimetulekule, kaubandusettevõtete omanikele ja töötajatele, avaliku korra tagajatele, naabritele ja paljudele teistele sihtrühmadele. Töös on kesksel kohal riskialtitesse olukordadesse sekkumine ja uute võimalike probleemsete olukordade ennetamine, et takistada või ennetada kampade moodustamise kultuuri, konfliktide laienemist eri elanikkonnarühmade vaheliseks kokkupõrkeks või noorte ühiskonnast kõrvale tõrjutust. Hästi toimiv konfliktilahendus on parim ennetustegevus ja õppimisvõimalus.

See raamat on autorite esikteos. Järgmine raamat on juba töös ning kirjeldab detailselt noorte kuritegevust ning kuritegusid toime panevate noorte, nende lähedaste ja riigiametnike võrgustiku raames toimuvat mitmeid valdkondi ühendavat võrgustikutööd, mille eesmärk on kuritegeliku tegevuse katkestamine ning naasmine igakülgseid arenguvõimalusi ja rahuldust pakkuvasse ellu.

Tänuõnad

Suurimat inspiratsiooni konfliktide lahendamise oskuste omandamiseks ning selle tegevuse eri etappide mõistmiseks ja sõnastamiseks oleme saanud oma tööst Aseman Lapset ry-s. Meie südamlik tänu kuulub meie suurepärase meeskonna liikmetele, oma eriala ekspertidele. Intensiivne meeskonnatöö ning projektiipiire ületav tegutsemine tööpaarides on võimaldanud mitmekülgset reflekteerimist, mis on andnud ainest mitmete tähelepanekute tegemiseks ja uuenduslike ideede arendamiseks.

Kogu meie meeskonna ühisele tegevusele loob lähtealuse meie mitmetulundusühingu juhataja Christian Wentzeli usaldus ja usk meie komplekssete, vahel lausa seletamatult keeruliste olukordade lahendamiseks välja pakutud katsetatavate tegevuste toimivusse. Aseman Lapset ry võimaldas meile koolitusreise Dave Snowdeni õppelaagritesse Londonis ja Readingis ning koroonapandeemia ajal võrgupõhistel koolitustel osalemist, mille tulemusel võisime süveneda Cynefini mõttemudelisse, mis aitab kompleksust paremini mõista. Cynefin on Dave Snowdeni välja töötatud mõttemudel, mis väljakutseid pakkuvates olukordades otsustusprotsessi hõlbustab. Oleme seda arendanud konfliktilahenduse töövahendina kasutamiseks. Meil on olnud võimalus jagada õpitut Soomes ja mitmel pool Eestis korraldatud koolitustel, mille eesmärk on abistada lokaalseid, mitme valdkonna esindajaid koondavaid võrgustikke ühel või teisel viisil noori puudutavate murede lahendamisel.

Täname Aseman Lapset ry kolleege ja aastatel 2018–2019 meie meeskonda koolitanud Timo Linnossuod, täname Eesti justiitsministeeriumi projektijuhti Laidi Survat motiveeriva ja meie töösse uskuva toetuse eest ning võimaluse eest jagada oma kogemusi Eestis. Meie koolitusreisid Eestisse ning naaberriigi kolleegidega toimunud vestlused on olnud meile võrratu õppimisvõimalus.

Täname Dave Snowdenit meie arusaama avardamise eest, juhiste eest, kuidas sõnastada kompleksseid olukordi Cynefini mõttemudeli kaudu, meie teekonnal kogetud julgustuse ning saatesõnade eest, mis ta meie raamatu jaoks kirjutas. Meie tänu on ära teeninud eripedagoogika dot-

sent Tanja Äärelä, noortemeditsiini teerajajad Elina Hermanson ja Silja Kosola, õigusteaduste dotsent ja Soome juhtiv konfliktide uurija Kaijus Ervasti, Fenix ry juhataja Ujuni Ahmed, komissar Katja Nissinen, kasvatus- ja ühiskonnateaduste dotsent Jaakko Helander, pastor Ilkka Turkka ning kasvatus- ja ühiskonnateaduste magister, kutseline lepitaja Miriam Attias. Tõlkeabi eest täname Anneli Portmanni ja Ann Tammet.

Täname kõiki sellel teekonnal meie kõrval seisnud sõpru, lähedasi ja töökaaslasi, kes on aidanud meil keerulisi olukordi lahendada. Meie mittetulundusühing, meie raamatuprojekt ja lisategevus Edusignaali Oy-s ei oleks ilma teie abi ja toetuseta kunagi teoks saanud. Meie eesmärk on jagada konfliktide lahendamisel omandatud kogemusi ja oskusi kogu Soomes ja üle riigipiiride, et võimalikult paljudel oleks olemas valmidus sekkuda keerulistesse olukordadesse, et nendesse selgust ja lahendusviise tuua ning selle tulemusel üldist heaolu parandada. Loodame, et meie raamat annab julguse konflikte lahendada asuda, sest iga lahenduskäik kätkeb endas alati ka õppimisvõimalust. Nii saame kvaliteetse konfliktilahenduse abil edendada õigluse teostumist heaoluühiskonnas.

Helsingis 01.03.2021

Heikki ja Julia

Saateks

Maandusin 2019. aasta 5. veebruari varahommikul kell 8.10 Helsinki–Vantaa lennuväljal – lennureis oli alanud Berliinist Tegeli lennuväljalt. Need kaks lennujaama on juhtumisi kaks minu Euroopa lemmikut. Jõudsin juba mõttes kahetseda oma lubadust kohtuda Heikki Turkka ja tema kolleegidega, et saaksime ühiselt arutada Cynefini mõttemudeli kasutuselevõttu. Mul seisis ees pikk kohtumisi täis päev ja koolitus Soome iseseisvusfondi Sitraga, eelneval nädalavahetusel olin osalenud keerulisel ja tugeva poliitilise värvinguga strateegiakonverentsil. Olin pidanud ärkama kell 4, et jõuda õigeaks ajaks lennukile, ja soovisin ausalt öeldes vaid veidi kohvi ja võimalust kusagile vaiksesse nurka tõmbuda, et korraks tukastada. Aga kokkulepe on kokkulepe. Mulle tuldi vastu Helsingi pearaudteejaama, mind juhutati Aseman Lapset ry kontorisse ja sain ka sel hetkel nii vajalikku kofeiini.

Osalen pidevalt kohtumisel ja koosolekutel. Aastate jooksul olen õppinud, et kohtumistest ei tasu keelduda, sest kunagi ei tea, milline kohtumine võib kuidagi kasulik olla – see on otsene näide kompleksuse põhimõtte praktikasse rakendamisest! Olin kohtumist ette valmistades kohtunud eelneval nädalal Amsterdamis Aseman Lapset ry punkritiimi koolitaja Timo Linnossuoga ning tema kirjeldus konfliktide lahendamise tööst oli minus huvi äratanud. Enamasti on selliste Cynefin-kohtumiste õnnestumise protsent alla kümne, mistõttu ei olnud mul kohale jõudes ka kuigi suuri ootusi. Paari minuti jooksul haaras see kohtumine mind hoopis rohkem kaasa kui tavaliselt. Minu huvi äratas nii asjaolu, et nad kasutavad siin Cynefin-mõttemudelit noortega tekkivate konfliktide lahendamiseks, kui ka fakt, et nad rakendavad seda mudelit täpselt teooriat järgides. Seda tuleb väga harva ette!

Üks minu parimaid otsuseid IBM-is töötamise ajal oli laadida firma ase-direktori toetusel ja nõuandel Cynefini esmane versioon avalikku võrku, kus kes tahes võis sellega tutvuda ja seda vajadusel kasutada. Selline lähenemisviis on kokkuvõttes väga hästi toiminud, aga teatud juhtudel on Cynefin-mõttemudelit kasutatud erandlikul või ajuti lausa väärdõpetuse viisil. Mul on ka üldine kavandamisepõhimõte, mille alusel peaks igaüks suutma joonistada mälu järgi mis tahes mõistliku mudeliskeemi kas või pabersalvrätile ja kasutama seda vestluse lähtekohana. Cynefin ei ole

selles mõttes erand, ja aastate jooksul on mul arvestus, mitu salvrätti, pabertahvlit, valget tahvlit või paberitükki ma oma vähese kunstilise väärtusega kritseldustega kaunistanud olen, lootuselt sassi läinud. See-tõttu oli mul tõesti huvitav mõista, et Heikki ja Julia olid jõudnud Cynefini juurde just tänu sellele, et Timo oli neile põhiskeemi joonistanud. Nad osalesid Cynefini aluseid käsitleval kursusel ja kohtusin nendega isiklikult Cynefini meistrikursusel Readingis umbes nädal enne seda, kui ma ootamatult operatsioonilauale sattusin. Meie kontaktid olid ol-nud lühiajalised, kuid väga huvitavad.

Sensemaking ehk arusaama loomise kui teadusvaldkonna väärtus seisneb selle võimes anda inimesele võimalus mõista oma elu, et igas olukorras sellest tuleneval viisil toimida. Käesolevas teoses on keskmes konflik-tide lahendamiseks tehtav töö. Liiga suur osa sellel alal tehtavast tööst on killustunud mitmete erialade vahel, mis võib takistada lahenduste leidmist ning uute lahenduste leidmiseks vajaliku kriitilise mõtlemise kaasamist. Üks Cynefini mõttemudeli keskseid põhimõtteid, mida me nimetame piiratud rakendatavusega, tähendab mõistmist, et eri olukor-dades toimivad ka erinevad lähenemisviisid. Liiga sageli rakendatakse muutuste juhtimisel situatsioonist sõltumatuks tunnistanud lähenemis-viise maailmas, mis tegelikkuses on konteksti suhtes äärmiselt tundlik ja mida omavahelised sõltuvussuhted oluliselt mõjutavad. Kompleksses süsteemis ei ole olemas parimat teed õige lahenduseni, on vaid terve hulk hüpoteese, milline abinõu võiks toimida. Kui selle teooria omaks võtame ja seda rakendame, suudame ka oma tegutsemisviisi muuta.

Iga hüpoteesi saab testida selliste katsetuste abil, mis võivad ka suure-mate kahjudeta ebaõnnestuda. Nende katsetuste abil on võimalik ar-vestada kogu konkreetse hetke arenguvõimaluste spektrit. Lahendus-võimaluste uurimise ja mõistmise abil, katsetuste ja inimestevahelise suhtlemise tulemusel on võimalik arendada uusi kestvaid ja piisavalt paindlikke lahendusi.

Galli seaduses aastast 1975 on öeldud: *"On täbeldatud, et toimiva ja keeru-lise süsteemi areng on alati läbtunud lihtsast ja toimivast süsteemist. Algselt keeru-liseks kavandatud süsteem ei hakka kunagi toimima ning seda ei saa parandamise abil toimivaks muuta. Alati peab alustama lihtsast ja toimivast süsteemist."*

Kuigi Galli seadus on formuleeritud enne komplekssete adaptiivsete süsteemide teaduslikku mõistmist, on see endiselt kõige olulisem tegevust suunav põhireegel või heuristika mis tahes süsteemide, ka sotsiaalsete süsteemide, kavandamisel.

Nüüd kus me tunneme kompleksuse teooriat, võime vaid kinnitada Galli arusaama ja mõelda sellele, kuidas tema mõtteid rakendada. Üks keskseid ideid selles on, et kompleksusteooria kohaselt asume muutuste protsessi alustades liikuma teatud suunas selle asemel, et keskenduda eelnevalt seatud eesmärkide saavutamisele. Selliselt tegutsedes oleme avatud uutele leidudele, mis sel teekonnal meile ette satuvad. Cynefin-mõttemudel võimaldab tegutseda kompleksuse teooriast lähtudes, kuid lisaks sellele aitab ka mõista, millal on võimalik rakendada traditsioonilisi lähenemisi. Cynefini abil suudame paremini ette kujutada, millal saab võimalikuks üleminek katsetavalt tegevuselt püsivate, pikas ajalises perspektiivis toimivate praktikate kasutamisele.

On olnud suur rõõm näha, kuidas Heikki, Julia ja nende kolleegid on Cynefini kasutanud ning ühtlasi laiendanud ja tugevdanud mõttemudeli teooriat ja praktikasse rakendamist. Sellel töö on suur tähtsus ka nende tegevusvaldkonna väliselt. Ma mitte ainult ei soovita seda raamatut, vaid ootan huviga selle loo järgmisi peatükke, kui üheskoos selles maailmas edasi läheme ning õpime paremini tegutsema ebakindlates olukordades ja ebakindlust ära kasutades.

13.01.2021

Dave Snowden

Cynefin-mõttemudeli looja

(algupärane tekst inglise keeles Edusignaali kodulehel www.edusignaali.fi)

Sissejuhatus

Ulatuslik inimestevaheline konflikt on alati uurimisretk. Keegi ei tea ette, kuidas konflikti lahendada.

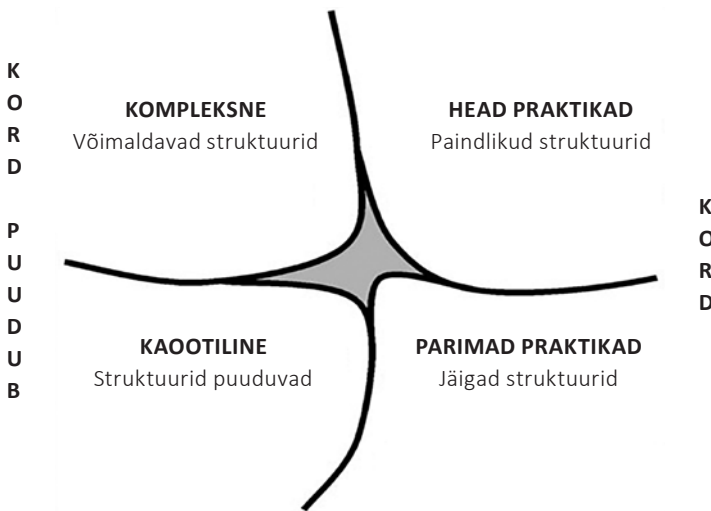
Selles raamatus käsitletakse laste ja noorte keerulisi konflikte ning nende lahendamist. Konfliktid ja konfliktilahendused on alates 1960. aastatest üha suureneva teadushuvi objektiks. Konflikte on käsitletud eri teadusvaldkondade kaudu ning mitmel viisil defineeritud. Konflikte võib pidada asjaosaliste vajaduste lahknemiseks, pinget põhjustavaks vastuoluks kahe või enama asjaosalise vahel ning väljakutseid pakkuvaks suhtlussituatsiooniks, milles osalejatel on üksteisest erinevad arusaamad ja vajadused, mida teise tegevus mingil viisil piirab ja mõjutab. (Ervasti 2017, 92–93.) Soomes on konfliktilahenduse ja lepitamise praktikad viimastel aastakümnetel üha enam kasutust leidnud ning omandanud kindla koha eri väär- ja kuritegude, erimeelsuste ning konfliktide menetlemises.

Konflikti mõiste lähtub ladinakeelsest sõnast "*conflictus*", mis tähendab vastamisi sattumist või kokkupõrget. Tegelikult tähendab konflikt kahe või enama inimese või grupi vahel tekkinud probleemi. Enamasti soovib iga asjaosaline lahendada konflikti enda huvidest lähtudes, mis võib omakorda viia vastaspoole huvide alla surumise, alahindamise, maha vaikimise või isegi vägivaldse käitumiseni. Konfliktide teravnemine ilmneb muu hulgas sõprussuhetes negatiivses toonis toimuva sõnavahetuse, ettevõtete vaheliste kohtuprotsesside ja halvimal juhul riikide vahel puhkevate relvastatud rünnakutena. Lepitava, kõikide asjaosaliste vajadusi arvestava vahendamise teel võib samas jõuda konstruktivsete tulemusteni. (CMI: konfliktiratkaisu, 3–4.) Raamatus on käsitletud ennekõike noori puudutavate konfliktide kompleksust ja konfliktide lahendamisel arvestatavaid tegureid. Raamatus avatakse noorte või noorte ja täiskasvanute vahel tekkinud, pikalt kestnud ning mitmetahulisi konflikte, mis on sageli kulmineerinud kuriteo tunnustele vastavateks tegudeks.

Kompleksus kui mõiste lähtub ladinakeelsest sõnast "*complexus*", mis tähendab kokku põimitut. Soomes on see mõiste sageli kasutusel mitmekülgsuse sünonüümina, kuid kompleksuse all tuleb mõista mitmest

üksteisega seotud osast koosnevat tervikut, kus eri osade vahelisi seoseid on keeruline mõista ja selgitada. Oleme otsustanud kasutada selles raamatus mõistet „komplekssus“, sest ka rahvusvahelises kontekstis on kasutusel sarnane mõiste, *complexity*.

Komplekssusega seotud mõtlemisviisi keskmes on nähtustest kujunev tervik, mis on enam kui vaid eri osade summa (Puustinen & Jalonen 2020, 17). Kuna kompleksuse puhul tekib kõikide selle osade omavaheline mõju, aitavad konfliktidest kõnelevad lood ja olukorrakirjeldused konfliktide kompleksusest paremat ettekujutust luua ning seeläbi konfliktide lahendamises vajalikku mõistmist ja oskusteavet arendada. Komplekssusest lähtuv mõtteviis, mis on meie välja töötatud konfliktilahenduse hübriidmudeli alus, põhineb Dave Snowdeni loodud Cynefin-mõttemudelil (vt skeem 1). Cynefinis on kesksel kohal laiendada olukorra mõistmist, et sellest lähtudes sobivaid otsuseid teha (Snowden 2020a, 58). Mõttemudeli raames on oluline järeldada, kas olukorda on võimalik tuntud meetodite abil lihtsalt ja kiirelt lahendada või on pigem tegemist mitmetest algpõhjusest lähtunud olukorraga, mille lahendamiseks valmis lahendused puuduvad.

Skeem 1. Dave Snowdeni loodud Cynefin-mõttemudel

Kirjeldame selles raamatus lugejatele oma viisi komplekssetest konfliktidest ettekujutuse loomiseks ning konfliktide lahendamiseks vajalikke tegureid. Otsustasime kasutada mõistet „konfliktilahendus“, sest see on töö, mida meil palutakse erapooletute ekspertidena teha ja milles oleme juba aastaid kogemusi omandanud. See ei tähenda, et konfliktid, millega oleme tegelema, oleksid meie arvates lõplikult lahendatud või et ainult meie võime konflikti lahendamise eest vastutavad olla. Me näeme konfliktide lahendamist muutuva ja elava protsessina, mille õnnestumine eeldab mitme asjaosalise õigeaegset koostööd ja omavahelist toimivat dialoogi.

Konfliktilahendusprotsessi juhtimine nõuab lahendatava konfliktiga seotud olukorra taustade, nähtuste ja konteksti mõistmist.

Konflikti leevendamiseks on vaja ka arusaama sellest, millised võimalikud teenused, võrgustikud ja seal tegutsevad spetsialistid tuleb konfliktilahendusse kaasata. Konfliktilahenduse all mõistame akuutses ja tundlikus kriisietapis toimuvat tööd ning konflikti lahendusprotsessi dialoogilise suunamise analüüsimis- ja katsetamisetappi. Pärast neid etappe jääb konfliktiga edasi tegelemine asjaosaliste ja neid toetavate teenusevõrgustike kanda, et tagada pikaajaline toetamine ja abi keerulistes olukordades toime tulemiseks. Viimast etappi nimetame reflektiivseks hindamiseks ja seireks.

Õeldakse, et maailm muutub üha komplekssemaks. Seetõttu vajab ka komplekssus üha enam tähelepanu. Kompleksuse mõtteviisi arengus on teoreetiline taust üha enam esile kerkimas. (Vartiainen & Raisio 2020, 10, 289.) See raamat pakub praktikast lähtuvat viisi komplekssete konfliktidega tegelemiseks ja nende mõistmiseks.

Raamatu esimene osa, „Komplekssed konfliktid“, jaguneb kaheks peatükiks. Esimeses peatükis on kirjeldatud noorte konfliktide taustal esinevaid mõjureid, näiteks noorust kui arenguetappi ja noorte kasvukeskkonda. Käsitleme konfliktides sageli esinevaid erijooni, ebavõrdsust, grupis tegutsemist iseloomustavaid ilminguid ning sotsiaalmeedia osatähtsust. Neist väga mahukatest teemadest saame anda vaid esmase ülevaate, mis aitab kaasa noorte vahel ja nooruses tekkivate konfliktide ajendite mõistmisele. Teises peatükis püüame avada kompleksuse mõistet noortega seotud konfliktides ja koolikiusamises ning peegelda-

me noorte elus esinevate konfliktide lahendamisel üksteisest sõltumatu-
na tegutsevate teenusesüsteemide tõttu tekkivaid väljakutseid. Lühidalt
peatume ka lahendamata konfliktide inimlikel ja majanduslikel mõju-
del. Esimese osa eesmärk on äratada huvi noorte samaaegselt mitmest
põhjusest lähtuvasse konfliktidesse süvenemise ning nende lahenda-
mise vastu.

Raamatu peateemat käsitleb teine osa, „Konfliktilahenduse hübriid-
mudel“. Mudeli aluseks on teoreetilised ja praktilised kogemused ning
eesmärgiks pakkuda konkreetseid juhiseid laste ja noorte konfliktidega
tegelemiseks. Mudel aitab kaasa tõsiste, pikalt kestnud ja komplekssete
konfliktide esiletõstmisele ja lahendamisele ning kirjeldab konfliktila-
henduse eri etappe. Teise osa alguses tutvustame konfliktilahenduse
põhimõtteid ja praktikaid, seejärel jaguneb peatükk vastavalt konflikti-
lahenduse eri valdkondadele kriisitöö, dialoogilise analüüsimise ja kat-
setamise ning reflektiivse hindamise ja seire etappideks.

Raamatus kirjeldatakse konfliktilahendust etappide kaupa alates olu-
korraga tutvumisest seireni ja arvestatakse kõiki asjaosalisi. Peatükis
on käsitletud eri vahendeid ja meetodeid, muu hulgas dialoogilisi viise
konfliktide analüüsimiseks ja erisuguseid katsetusi. Raamatus on selgi-
tatud, kuidas toimida konflikti lahendamisel, võtta protsessis vastutus,
organiseerida võrgustikutööd ning toetada lapsi, peresid ja eri valdkon-
dade spetsialiste konfliktse situatsiooni lahendamisel. Komplekssete
konfliktide puhul on sageli vaja kogukonnaväliselt protsessijuhti, kes toe-
taks nii konflikti osapooli kui ka kogu olukorra lahendamisel osalevaid
inimesi. Konfliktilahenduse hübriidmudeli eri etappide keskmes ongi
välise protsessijuhi tegevus. Protsessijuht peab muutma oma identiteeti
ja tegutsema protsessi eri etappides kriisitöötaja, lepitaja, protsessijuhi,
teenustevõrgustiku toetaja ja olukorra lõpuleviimise jälgija ülesannetes.
Nimetame neid konfliktilahenduse üleminekuetappides rakendatavaid
protsessijuhi kutsealaseid rolle identiteedimuutusteks. Identiteetide
muutuse sõnastamine hõlbustab oma tegevust ja tegevuse reflekteeri-
mist konfliktilahenduse eri etappides.

Raamatu kolmandas osas, „Ettepanekuid teenuste süsteemi arenda-
miseks“, pakume välja, kuidas põhiteenuste muutmise, suunamise või
tugevdamise teel ennetada konfliktide teravnemist ning vastata pre-

mini komplekssete noorte konfliktidele, töötades välja riske ennetavaid ja korrigeerivaid toiminguid. Tutvustame ka oma kogemusi laiendatud lepitamise (*conferencing*) korraldamisest. Kolmandas osas tuuakse välja ka asjaolusid, mida eri keele-, kultuuri- ja usuvähemustega seotud konfliktide lahendamisel senisest paremini arvestama peaks. Viimases osas on kirjeldatud konfliktilahendajana tegutsemise suurimat ohtu, kangelase rolli võtmist.

Raamatus avaldatud mõtete abil innustame sellist konfliktilahendust, milles konflikti sattunud inimeste ja neid toetavate teenuste pakkujate jõuvarud, resilientsus (säilenõtkus) ehk võime vastuoludega toime tulla, osalemisaste ja probleemide lahendamise võime tugevnevad ja süvenevad. Meie ühiskonnas on mitmeid ülemaailmses mastaabis suurepäraseid teenuseid, mille võimalusi konfliktide lahendamisel tuleks paremini rakendada. Meie eesmärk ei ole soovitada konfliktilahenduse protsessijuhtimisest eraldi teenuse kujundamist, vaid luua eeldused selleks, et konfliktilahendus tõhustaks olemasolevate teenuste toimimist olukorra ja igapäevase toimetuleku hõlbustamiseks ning et protsessijuht tõmbuks olukorrast õigel hetkel tagasi. Ühtki konflikti ei saa lahendada kiirkorras, alati tuleb neid näha kui protsessi, noorte väärikust austades ja aktsepteerides. See protsess koosneb eri etappidest, mille vahel asjaosalised liiguvad ja ühtlasi õpivad.

Raamatu viimane osa kulmineerub Laidi Surva ning Timo Linnosuo ja Joonas Laine artiklitega. Eesti justiitsministeeriumi projektijuht Laidi Surva kirjeldab oma kogemust raamatus kirjeldatud konfliktilahenduse ja protsessijuhtimise oskusteabe Eesti konteksti üle kandmist. Sellele järgneb aastatel 2018–2019 meie meeskonna treenerina töötanud Timo Linnosuo ja tema kolleegi Joonas Laine teoreetiline ülevaade Cynefin-mõttemudelist. Cynefin on olnud viimastel aastatel meie ühine häämingu ja pideva õppimise objekt ning allikas. Kasutame oma raamatus Cynefini põhimõtteid praktikast lähtudes ja konfliktilahenduse hübriidmudelisse integreerides. Viimasesse ossa oleme koondanud mõttemudeli teoreetilised mõisted, mis seonduvad meie raamatu teemadega. Nii saab lugeja lugemiskogemuse lõpus veel praktika ja teooria juurde tagasi tulla.